

ลิขสิทธิ์ : สถาบันพระปกเกล้า
ปี : 2563
ชื่อเรื่อง : การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
เมือง : กรุงเทพฯ
ภาษา : ไทย
สถานที่พิมพ์ : สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นักวิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภูซังค์ เสนานุช
บทสรุปผู้บริหาร :

การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน ด้านการท่องเที่ยวชุมชน และด้านอุตสาหกรรมชุมชนที่เหมาะสม

วิธีการศึกษา

1. พื้นที่ในการศึกษา การศึกษาครั้งนี้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากพื้นที่ 8 จังหวัดใน 4 ภูมิภาค โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มเศรษฐกิจฐานรากด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน ด้านการท่องเที่ยวชุมชน และด้านอุตสาหกรรมชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 24 กลุ่ม

2. เครื่องมือการศึกษา ประกอบด้วย 1) แบบสอบถาม ด้านประชากรศาสตร์ ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน กระบวนการดำเนินงาน และผลผลิตจากการดำเนินงาน 2) แนวทางการสนทนากลุ่ม เพื่อถอดบทเรียนกลุ่มในงานพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้านอุตสาหกรรมชุมชน ด้านการท่องเที่ยวชุมชน ด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เมื่อรวบรวมข้อมูล ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อคำนวณหาค่าสถิติต่าง ๆ เพื่อการนำเสนอข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics Analysis) ใช้การวิเคราะห์เพื่ออ้างอิงตัวเลขทางสถิติไปสู่กลุ่มประชากร โดยใช้ค่า t-test และ One-Way ANOVA และ Multiple Regression Analysis

2. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการถอดบทเรียนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนจากการสนทนากลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่ม กระบวนการดำเนินงานของกลุ่ม ผลลัพธ์จากการดำเนินการ ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติที่ดี ข้อเสนอต่อการบริหารจัดการกลุ่ม และข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการออกแบบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากต่อไป

ผลการศึกษา

การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1) การศึกษาจากกลุ่มในชุมชนในงานพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน ด้านการท่องเที่ยวชุมชน ด้านอุตสาหกรรมชุมชน ประกอบด้วย การศึกษาปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ปัจจัยภายใน กระบวนการดำเนินงาน และผลผลิตจากการดำเนินงาน โดยวิธีการการเก็บแบบสอบถาม จำนวน 24 กลุ่มในพื้นที่ 8 จังหวัด ได้แก่ ลำพูน พิชณุโลก เลย ชัยภูมิ สระบุรี สุพรรณบุรี พัทลุง และนครศรีธรรมราช

2) การถอดบทเรียนกลุ่มในชุมชนศึกษาในงานพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน ด้านการท่องเที่ยวชุมชน ด้านอุตสาหกรรมชุมชน โดยวิธีการสนทนากลุ่ม จำนวน 12 กลุ่ม ในพื้นที่ 4 จังหวัด ได้แก่ ลำพูน เลย สระบุรี และนครศรีธรรมราช สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ผลศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน ในภาพรวม

ผลการศึกษา จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ในด้านปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ปัจจัยภายใน กระบวนการดำเนินงาน และผลผลิตจากการดำเนินงาน สรุปภาพรวมได้ดังนี้

1) ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มในภาพรวม คือ 1) ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การส่งเสริมองค์ความรู้ชุมชน ภูมิปัญญาชุมชนและปราชญ์ชุมชน และการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอัตลักษณ์ส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่ม 2) ด้านสถานการณ์ปัจจุบัน ได้แก่ การกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยกิจกรรมรูปแบบใหม่ เช่น ตลาดอินทรีย์ ตลาดอนุรักษ์ ตลาดย้อนยุค การท่องเที่ยวชุมชน การส่งเสริมทักษะอาชีพ การส่งเสริมด้านการรักษาสีสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์/นวัตกรรม การส่งเสริมด้านการตลาดออนไลน์ การส่งเสริมความรู้ด้านธุรกิจ การบริหารจัดการ การผลิต การตลาด และระบบการเงินบัญชี

2) ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวม คือ 1) ผู้นำกลุ่มมีความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการพัฒนากลุ่ม 2) ในชุมชนมี “ทุนชุมชน” ที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ/วัตถุดิบในท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และองค์ความรู้ชุมชน ภูมิปัญญา ปราชญ์ชุมชน

3) กระบวนการดำเนินงานในภาพรวม คือ 1) กลุ่มมีกระบวนการดำเนินงานด้านการสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน ได้แก่ การสร้างแบรนด์ การสร้างความจดจำในสินค้าและผลิตภัณฑ์ 2) กระบวนการดำเนินงานด้านการสร้างองค์ความรู้จากชุมชนและการส่งเสริมความรู้เพื่อประโยชน์ในการต่อยอด ได้แก่ การรวบรวมองค์ความรู้ การนำองค์ความรู้ไปต่อยอดและใช้ประโยชน์ การประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่และการถ่ายทอดองค์ความรู้ และการถอดบทเรียนและสรุปบทเรียน

4) ผลผลิตจากการดำเนินงานของกลุ่มที่ส่งผลต่อสมาชิกและชุมชนในภาพรวม ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวดีขึ้น 2) คนในชุมชนมีความสุข 3) ครอบครัวมีรายได้เพิ่ม 4) การกระจายรายได้ในชุมชน 5) กระบวนการดำเนินงานที่มีผลต่อผลผลิตจากการดำเนินงานของกลุ่ม ในภาพรวม คือ 1) การสร้างองค์ความรู้จากชุมชน และการส่งเสริมความรู้เพื่อประโยชน์ในการต่อยอด ได้แก่ การรวบรวมองค์ความรู้ การนำองค์ความรู้ไปต่อยอดและใช้ประโยชน์ การประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่และการถ่ายทอดองค์ความรู้ และการถอดบทเรียนและสรุปบทเรียน 2) การบริหารจัดการ ได้แก่ การวางแผนการดำเนินงาน การวิเคราะห์ความเสี่ยงในการดำเนินงาน การลดต้นทุน และการแสวงหากำไร

2. ผลศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน
จำแนกตามกลุ่มในชุมชนในงานพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน ด้านการท่องเที่ยว
ชุมชน ด้านอุตสาหกรรมชุมชน ดังนี้

ด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน

1) ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย 1) ด้านกฎหมาย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐให้การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม และการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบวสาหกิจชุมชน 2) ด้านการเมือง ได้แก่ นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐเอื้อให้เกิดภาคีเครือข่ายและความเข้มแข็งของกลุ่ม 3) ด้านสังคม ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มด้วยการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม 4) ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอัตลักษณ์ และ 5) ด้านสถานการณ์ปัจจุบัน ได้แก่ การกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยกิจกรรมรูปแบบใหม่ เช่น ตลาดอินทรีย์ ตลาดอนุรักษ์ ตลาดย้อนยุค การท่องเที่ยวชุมชน การส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมความรู้ด้านธุรกิจ การบริหารจัดการ การผลิต การตลาด และระบบการเงินบัญชี

2) ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ผู้นำกลุ่มมีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาชุมชน ในชุมชนมีทุนชุมชนที่ส่งเสริมการพัฒนากลุ่ม ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ วัตถุดิบในชุมชน และวัฒนธรรมประเพณี และกลุ่มมีความสามารถด้านการบริหารและมีการพัฒนา ต่อยอดกิจกรรมของกลุ่ม

3) กระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย การสื่อสารสร้างการรับรู้อย่างยั่งยืน ได้แก่ การสร้างแบรนด์ การสร้างการจดจำในสินค้า ผลิตภัณฑ์ การตลาด การแสวงหาช่องทางทางการตลาด และการบริหารจัดการ การวางแผนการดำเนินงาน

4) ผลผลิตจากการดำเนินงาน ประกอบด้วย ครอบครัวมีรายได้เพิ่ม ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวดีขึ้น การกระจายรายได้ในชุมชน และคนในชุมชนมีความสุข

5) กระบวนการที่มีผลต่อผลผลิตจากการดำเนินงานของกลุ่ม ประกอบด้วย การสร้างองค์ความรู้จากชุมชน และการส่งเสริมความรู้เพื่อการใช้ประโยชน์ และการสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน

ด้านการท่องเที่ยวชุมชน

1) ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย 1) ด้านกฎหมาย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐให้การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม และการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบวิสาหกิจชุมชน 2) ด้านการเมือง ได้แก่ นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐเอื้อให้เกิดภาคีเครือข่ายและความเข้มแข็งของกลุ่ม 3) ด้านสังคม ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มด้วยการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม 4) ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การส่งเสริมองค์ความรู้ชุมชน ภูมิปัญญาชุมชนและปราชญ์ชุมชน และ 5) ด้านสถานการณ์ปัจจุบัน ได้แก่ การส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมทักษะอาชีพ การกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยกิจกรรมรูปแบบใหม่ เช่น ตลาดอินทรีย์ ตลาดอนุรักษ์ ตลาดย้อนยุค การท่องเที่ยวชุมชน

2) ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ในชุมชนมีทุนชุมชนที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ วัตถุดิบในชุมชน วัฒนธรรมประเพณี องค์ความรู้ ภูมิปัญญา และปราชญ์ชุมชน และผู้นำกลุ่มมีความรู้ ความสามารถในการพัฒนากลุ่ม

3) กระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย การสื่อสารสร้างการรับรู้อย่างยั่งยืน ได้แก่ การสร้างแบรนด์ การสร้างการจดจำในสินค้า ผลิตภัณฑ์ และการแสวงหาช่องทางทางการประชาสัมพันธ์ การตลาด ได้แก่ การวิเคราะห์ตลาด และการแสวงหาช่องทางทางการตลาด การบริหารจัดการ ได้แก่ การวางแผนการดำเนินงาน

4) ผลผลิตจากการดำเนินงาน ประกอบด้วย ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวดีขึ้น คนในชุมชนมีความสุข ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้น

5) กระบวนการที่มีผลต่อผลผลิตจากการดำเนินงานของกลุ่ม ประกอบด้วย การสร้างองค์ความรู้จากชุมชน และการส่งเสริมความรู้เพื่อการใช้ประโยชน์ การสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน การเข้าถึงปัจจัยการผลิต

ด้านอุตสาหกรรมชุมชน

1) ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย 1) ด้านกฎหมาย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐให้การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม คือกรมการพัฒนาชุมชน และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน 2) ด้านการเมือง ได้แก่ นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐเอื้อให้เกิดภาคีเครือข่ายและความเข้มแข็งของกลุ่ม 3) ด้านสังคม ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มด้วยการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม 4) ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การส่งเสริมองค์ความรู้ชุมชน ภูมิปัญญาชุมชนและปราชญ์ชุมชน และ 5) ด้านสถานการณ์ปัจจุบัน ได้แก่ การส่งเสริมด้านตลาดออนไลน์ การส่งเสริมทักษะอาชีพ การส่งเสริมด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ นวัตกรรม

2) ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย ผู้นำกลุ่มมีความรู้ ความสามารถในการพัฒนากลุ่มในชุมชนมีทุนชุมชนที่ส่งเสริมการพัฒนากลุ่ม ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ วัตถุดิบในชุมชน กลุ่มมีความร่วมมือ การเชื่อมโยงกับกลุ่มหรือองค์กร และกลุ่มมีความสามารถในการบริหารจัดการ

3) กระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย การสร้างองค์ความรู้จากชุมชน และการส่งเสริมความรู้เพื่อประโยชน์ในการต่อยอด ได้แก่ การนำองค์ความรู้ไปต่อยอดและใช้ประโยชน์ และการรวบรวมองค์ความรู้การสื่อสารสร้างการรับรู้อย่างยั่งยืน ได้แก่ การสร้างแบรนด์ การสร้างการจดจำในสินค้า ผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการ ได้แก่ การวางแผนการดำเนินงาน

3. ผลศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากการถอดบทเรียนกลุ่มในชุมชนศึกษาในงานพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ด้านเกษตรแปรรูปในชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชน ด้านอุตสาหกรรมชุมชน ดังนี้

1) ผลผลิตจากการดำเนินงาน ประกอบด้วย ครอบครัวมี รายได้เพิ่ม ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวดีขึ้น เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง คนในชุมชนมีความสุข

2) กระบวนการที่มีผลต่อผลผลิตจากการดำเนินงานของกลุ่ม ประกอบด้วย การสร้างองค์ความรู้จากชุมชน และการส่งเสริมความรู้เพื่อการใช้ประโยชน์ การตลาด การเข้าถึงปัจจัยการผลิต

ด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย 1) นโยบายและมาตรการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก การสนับสนุนและการเข้าถึงแหล่งทุน 2) หน่วยงานภาครัฐให้การส่งเสริม เช่น กรมการพัฒนาชุมชน อุตสาหกรรมจังหวัด พาณิชย์จังหวัด องค์การอาหารและยา (อย.) ในด้านมาตรฐาน

สินค้าและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด การจัดจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน และการวิจัยเพื่อการพัฒนา

3) เทคโนโลยี มีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์ การตลาดออนไลน์

2. ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย 1) ทุนชุมชน ได้แก่ ทุนวัฒนธรรม ทุนทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน 2) ผู้นำชุมชน มีบทบาทในการบริหารจัดการกลุ่ม 3) เครือข่ายในชุมชน การรวมกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชนมีบทบาทในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนความร่วมมือในการผลิตและการตลาด 4) การพัฒนาและต่อยอดกิจกรรม มีความรู้และทักษะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน

3. กระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย 1) การเข้าถึงปัจจัยการผลิต มีทรัพยากร วัตถุดิบและแรงงานในชุมชน 2) องค์ความรู้ มีภูมิปัญญาชุมชน กระบวนการเรียนรู้ชุมชน และการส่งเสริมความรู้จากหน่วยงานภายนอกเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และนวัตกรรม 3) การบริหารจัดการ การประสานงาน การประชาสัมพันธ์ การตลาด การสร้างแบรนด์ ศูนย์แสดงสินค้า ศูนย์การเรียนรู้

4. ผลผลิตจากการดำเนินงาน ประกอบด้วย 1) สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้แก่คนในชุมชน 2) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง มีเงินทุนจากรายได้และการออม เงินทุนหมุนเวียนในชุมชน สินค้าชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ 3) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ด้านการท่องเที่ยวชุมชน

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย 1) นโยบายและมาตรการการส่งเสริม การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากและนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน 2) หน่วยงานสนับสนุน เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ธ.ก.ส. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) หน่วยงานเอกชน 3) สถาบันการศึกษา มีบทบาทในการให้ความรู้ การศึกษาวิจัย การศึกษาข้อมูลชุมชน การจัดทำฐานข้อมูลต่าง ๆ 4) กระแสการท่องเที่ยวชุมชน วิถีชุมชน

2. ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย 1) ทุนชุมชน ทุนวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) ผู้นำชุมชน มีบทบาทในการขับเคลื่อนชุมชน เป็นผู้มีความรู้ เสียสละ มีความคิดสร้างสรรค์และมีวิสัยทัศน์ที่ดี 3) เครือข่ายในชุมชน เครือข่ายความร่วมมือในกิจกรรมชุมชน การขยายกิจกรรม การต่อยอดกิจกรรม 4) การพัฒนาและต่อยอดกิจกรรม การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญา วัฒนธรรมชุมชน และทรัพยากรในชุมชน

3. กระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย 1) การเข้าถึงปัจจัยการผลิต มีทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรม ทุนวิถีชีวิต และทุนทรัพยากรบุคคล ประชาชนชุมชน 2) การสร้างสรรค์องค์ความรู้ชุมชน การสนับสนุนและส่งเสริมความรู้ด้านการท่องเที่ยวชุมชน การบริการ โฮมสเตย์ กิจกรรมการท่องเที่ยวและสินค้าชุมชนจากทุนชุมชน 3) ผลิตภัณฑ์ชุมชน การผลิตสินค้า กิจกรรมการท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ชุมชน การให้ข้อมูล การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4. ผลผลิตจากการดำเนินงาน ประกอบด้วย 1) ครอบครัวมีรายได้เพิ่ม จากกิจกรรมชุมชน และผลิตภัณฑ์ชุมชน 2) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง มีรายได้ มีการออม มีเงินทุน 3) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความร่วมมือในกิจกรรม การรวมกลุ่ม การแบ่งบทบาทหน้าที่ การช่วยเหลือเกื้อกูล และความรักในบ้านเกิด 4) สวัสดิการชุมชน มีการออมและกองทุนสวัสดิการชุมชน

ด้านอุตสาหกรรมชุมชน

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย 1) นโยบายและมาตรการการส่งเสริม การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันด้านอุตสาหกรรมบนพื้นฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการสนับสนุนแหล่งเงินทุน 2) หน่วยงานสนับสนุน ภาครัฐ เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สถาบันการศึกษา และภาครัฐกิจ

2. ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย 1) ทุนชุมชน ทุนวัฒนธรรม ทุนทรัพยากร ทุนมนุษย์ 2) การบริหารจัดการกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิด การมีแผนงาน 3) เครือข่ายในชุมชน เครือข่ายกิจกรรมในชุมชน เช่น เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชน เป็นเครือข่ายการดำเนินงาน และเครือข่ายการตลาด 4) การพัฒนาและต่อยอดกิจกรรม การใช้เทคโนโลยี การสร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์

3. กระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย 1) การเข้าถึงปัจจัยการผลิต มีวัสดุ วัตถุดิบ และทรัพยากรในชุมชน 2) องค์ความรู้ การถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษ การเรียนรู้และการพัฒนา การสร้างสรรค์ความรู้จากชุมชน 3) การสร้างการสื่อสาร สร้างการรับรู้และการประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์ช่องทางออนไลน์ การออกโรงงานแสดงสินค้า การจำหน่ายออนไลน์ การจำหน่ายแก่ผู้มาศึกษาดูงาน และศูนย์ OTOP

4. ผลผลิตจากการดำเนินงาน ประกอบด้วย 1) ครอบครัวมีรายได้ รายได้จากผลิตภัณฑ์ การจ้างงาน การขายวัตถุดิบในการผลิตสินค้า 2) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง คนในชุมชนมีรายได้ มีเงินทุนหมุนเวียน ลดการพึ่งพาจากภายนอก 3) สวัสดิการชุมชน มีการปันผลจากรายได้ของกลุ่ม ค่าตอบแทน การออม และการทำประกันชีวิตสมาชิกกลุ่ม

ข้อเสนอ

จากการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีข้อเสนอแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และข้อเสนอในการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อเสนอแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน ด้านการท่องเที่ยวชุมชน และด้านอุตสาหกรรมชุมชน ดังนี้

ด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน

การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนด้านการเกษตรแปรรูปในชุมชน มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1. การส่งเสริมปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย 1) นโยบายการพัฒนาและการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ 2) การวิจัยและการพัฒนานวัตกรรม 3) การส่งเสริมความรู้ด้านธุรกิจ 4) กิจกรรมกระตุ้นเศรษฐกิจ

2. การส่งเสริมปัจจัยภายในชุมชน ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชน 2) ทุนชุมชน 3) การพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชน

3. การส่งเสริมกระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย 1) การสื่อสารสร้างการรับรู้อย่างยั่งยืน 2) การบริหารจัดการ 3) องค์ความรู้และการส่งเสริมความรู้เพื่อใช้ประโยชน์

4. การกำหนดเป้าหมายผลผลิตจากการดำเนินงาน ประกอบด้วย 1) สร้างอาชีพ สร้างรายได้ในชุมชน 2) ส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน 3) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง 4) คนในชุมชนมีความสุข

ด้านการท่องเที่ยวชุมชน

การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชน มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1. การส่งเสริมปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย 1) นโยบายการพัฒนาและการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน 2) การวิจัยและการพัฒนานวัตกรรม 3) การส่งเสริมองค์ความรู้ชุมชน 4) การส่งเสริมและการรักษาสีงแวดล้อม 5) กระแสการท่องเที่ยวชุมชน

2. การส่งเสริมปัจจัยภายในชุมชน ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชน 2) ทุนชุมชน 3) เครือข่ายในชุมชน 4) การขยายและต่อยอดกิจกรรม

3. การส่งเสริมกระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย 1) ปัจจัยการผลิต 2) การสื่อสารสร้างการรับรู้ อย่างยั่งยืน 3) การพัฒนากิจกรรมและผลิตภัณฑ์ชุมชน 4) องค์ความรู้และการส่งเสริมความรู้เพื่อใช้ประโยชน์

4. การกำหนดเป้าหมายผลผลิต ประกอบด้วย 1) สร้างรายได้แก่คนในชุมชน 2) ส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน 3) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง 4) คนในชุมชนมีความสุข

ด้านอุตสาหกรรมชุมชน

การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนด้านอุตสาหกรรมชุมชน มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1. การส่งเสริมปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย 1) นโยบายการพัฒนาและการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคธุรกิจ 2) การวิจัยและการพัฒนานวัตกรรม 3) การส่งเสริมองค์ความรู้ชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน ปรากฏชุมชน 4) การส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์และนวัตกรรม

2. การส่งเสริมปัจจัยภายในชุมชน ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชน 2) ทุนชุมชน 3) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

3. การส่งเสริมกระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย 1) การเข้าถึงปัจจัยการผลิต 2) การตลาด 3) องค์ความรู้และการส่งเสริมความรู้เพื่อใช้ประโยชน์

4. การกำหนดเป้าหมายผลผลิต ประกอบด้วย 1) สร้างอาชีพ สร้างรายได้ในชุมชน 2) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง 3) สวัสดิการชุมชน

ส่วนที่ 2 ข้อเสนอในการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขันและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาค ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนบรรลุเป้าหมาย การศึกษานี้มีข้อเสนอในการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ให้บรรลุผล ดังนี้

1. การพัฒนาศักยภาพชุมชน

การพัฒนาศักยภาพชุมชนโดยสถาบันการศึกษาดำเนินการร่วมกับชุมชนในการรวบรวมข้อมูลชุมชน องค์ความรู้ชุมชน กระบวนการเรียนรู้ชุมชน และนวัตกรรมชุมชนเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้สามารถดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนต่อไป

2. การเสริมพลังอำนาจชุมชน

การเสริมพลังอำนาจชุมชนโดยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการพัฒนาความรู้ พัฒนาทักษะของชุมชนเพื่อสร้างพลังชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนต่อไป

3. การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชน

การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การกระตุ้น การส่งเสริม การสนับสนุนให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และองค์ประกอบของการเรียนรู้ของชุมชน เช่น การให้ความรู้ สนับสนุนความรู้ชุมชน การเปิดเวทีแลกเปลี่ยน การจัดพื้นที่เรียนรู้ชุมชน การจัดศูนย์เรียนรู้ของชุมชน หรือศูนย์ข้อมูลชุมชนเพอรวบรวมประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และข้อมูลสำคัญของชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ชุมชนมีฐานในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

4. การส่งเสริมองค์ความรู้ชุมชน

การส่งเสริมองค์ความรู้ชุมชน โดยการค้นหาองค์ความรู้ชุมชน การรวบรวมองค์ความรู้ชุมชน และการเผยแพร่องค์ความรู้ชุมชนเพื่อการนำไปต่อยอดและประยุกต์ใช้ประโยชน์ต่อไป ผนวกกับความรู้เพิ่มเติมด้านการบริหารจัดการธุรกิจ ด้านเทคโนโลยีและด้านการวิจัย

5. การพัฒนากลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน

การพัฒนากลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน โดยการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน กลุ่มและเครือข่ายเพื่อให้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากต่อไป

Copyright : King Prajadhipok's Institute
Year : 2020
Title : A study on the Opinion Related to Grassroots Economy Development Policy
in order to Achieve Sustainable Development
City : Bangkok
Language : Thai
Publisher : Thammasat University Research and Consultancy Institute
Researcher : Assistant Professor Dr. Puchong Senanuch

Executive Summary :

Research on Opinions on Sustainable Grassroot Economic Development Policy

Objectives

To conduct research on opinions on sustainable grassroot economic development policy and to propose a suitable guideline that would promote sustainable grassroot economic development for processed agriculture-based communities, for community tourism and for community industry.

Methodology

1. Research Site: This research shall collect data from 8 provinces in 4 regions. The data will be collected from 24 grassroot economic groups in processed agriculture-based communities, community tourism and community industry.

2. Research Tools: 1) Questionnaire on demography, external environmental factors, internal environmental factors, operation procedures and operation outcomes; 2) Group discussions to extract group lessons on grassroot economic development for community industry, community tourism and processed agriculture in communities.

Data Analysis

1. Analyzing data from questionnaires; quantitative research; processing and analyzing data for statistical calculation from data collected to be proposed; descriptive analysis and inferential statistics analysis; using analysis to reference statistics on population group using t-test and One-Way ANOVA and Multiple Regression Analysis.

2. Analyze data from group discussions via content analysis. This is to analyze data from extracted from various groups in communities through group discussions. The data will then be analyzed for various factors that affect the groups' operations, operation procedures, operation outcomes, good practice guideline, group administration proposal, and policy proposal to further the design of grassroot economic development.

Research Outcome

Research on opinions on sustainable grassroots economic development policy.

1) Research from community groups in grassroots economic development works on processed agriculture, community tourism, community industry, comprise of external environment factors, internal environment factors, operation procedures and operation outcomes. The questionnaires are collected from 24 groups in 8 provinces including Lamphun, Pitsanulok, Loei, Saraburi, Suphanburi, Phattalung and Nakhon Si Thammarat;

2) Extracting group lessons in community, study the grassroots economic development works on processed agriculture, community tourism, community industry. The extraction is from group discussions of 12 groups in 4 provinces including Lamphun, Loei, Saraburi and Nakhon Si Thammarat. The research outcome is as follows:

1. Research outcome on opinions on sustainable grassroots economic development policy

Research outcome on data collection using questionnaires on external environmental factors, internal factors, operation procedures and operation outcome can be summarize as follows:

1) External environment factors that affect overall group success on 1) culture. This includes community knowledge, community wisdom and community expert promotion as well as identity-based community product development promotion that affect group operations;

2) current events such as stimulating the economy by new form of activities including organic market, preservation market, retro market, community tourism, vocational promotion, environmental promotion, product/innovation development promotion, online market promotion, business knowledge promotion, administration, production, marketing and accounting system.

2) Internal factors that affect the success of the group's operation on 1) group leaders with knowledge, understanding and competency in group development; 2) In communities, there are "community capital" that promotes group development including natural resources/ local materials, cultures and traditions and local knowledge, local wisdom, community experts.

3) Operation procedures including 1) groups have operation procedures on communication, building sustainable knowledge such as branding, making goods and products memorable; 2) operation procedures on community knowledge and knowledge promotion for the benefits of further development such as accumulating knowledge, using

knowledge for further development and utilization, public relations, publicize and transfer of knowledge and lesson extraction and summary.

4) Outcomes of groups' operations that affect members and the community including 1) better household relationships; 2) community members are content; 3) household income increases; 4) income distribution in the community.

5) Operation procedures that affect the groups' operation outcomes are 1) building community knowledge and community knowledge and knowledge promotion for the benefits of further development such as accumulating knowledge, using knowledge for further development and utilization, public relations, publicize and transfer of knowledge and lesson extraction and summary; 2) Administration including operation planning, risk analysis on operations, reducing costs and profit searching.

2. Research outcome on opinions on sustainable grassroots economic development policy classify by groups in a community working on grassroots economic development on processed agriculture, community tourism, community industry as follows:

Processed agriculture

1) External environment factors comprises of 1) legal including promotion and support on the groups' operation and providing knowledge and understanding on community enterprise from the public sector; 2) politics including development and promotion policy from public sector, development and promotion policy from public sector that support the creation of groups' network and strength; 3) social including promotion and support on the groups' operations on research and innovation development; 4) culture including promotion of identity-based community product development; and 5) architecture including stimulating the economy by new form of activities including organic market, preservation market, retro market, community tourism, vocational promotion, environmental promotion, product/innovation development promotion, online market promotion, business knowledge promotion, administration, production, marketing and accounting system.

2) Internal factors comprise of group leaders with knowledge and competency in group development. In communities there are community capital that promotes group development such as natural resources, community raw materials and cultures and tradition and groups with administration and development skills and further developing the group.

3) Operation procedures comprise of communication to create sustainable awareness including branding, making goods and products memorable, marketing, searching marketing channels and administration, operation planning.

4) Operational outcome comprises of household with more income, better household relationship, income distribution in the community and community members are content.

5) Operations that affect the groups' operation outcomes comprise of building community knowledge and promoting knowledge for utilization and communication for sustainable awareness.

Community Tourism

1) External environment factors comprises of 1) legal including promotion and support on the groups' operation and providing knowledge and understanding on community enterprise from the public sector; 2) politics including development and promotion policy from public sector, development and promotion policy from public sector that support the creation of groups' network and strength; 3) social including promotion and support on the groups' operations on research and innovation development; 4) culture including promotion of community knowledge, local wisdom and local expert; and 5) current events including environmental promotion, promoting vocational skills, stimulating the economy by new form of activities including organic market, preservation market, retro market, community tourism.

2) Internal factors comprise of creating community capital to promote groups' development such as natural resources, local raw materials, cultures and tradition, knowledge and wisdom, local experts and knowledgeable group leaders, ability to develop groups.

3) Operation procedures comprise of communication to create sustainable awareness including branding, making goods and products memorable, marketing, searching marketing channels and administration, operation planning.

4) Operation outcomes comprise of better household relationship, family members are content, better relationship of community members.

5) Procedures that affect the groups' operation outcomes comprise of community knowledge and knowledge promotion for utilization, communication to create sustainable awareness, accessing production factors.

Community Industry

1) External environment factors comprises of 1) legal including promotion and support on the groups' operation and providing knowledge and understanding on community enterprise from the public sector; 2) politics including development and promotion policy from public sector, development and promotion policy from public sector that support the creation of groups' network and strength; 3) social including promotion and

support on the groups' operations on research and innovation development; 4) culture including promotion of community knowledge, local wisdom and local expert, and 5) current events including environmental promotion, promoting vocational skills, promotion product and innovation development.

2) Internal factors comprise of knowledgeable group leaders, ability to develop groups, available community capitals to promote group development such as natural resources, local raw materials, collaborative groups, linking with groups or organizations, and groups with administrative abilities.

3) Operation procedures comprise of building community knowledge and promoting knowledge for further development such as using knowledge for further development utilization and gathering knowledge.

4) Operation outcomes comprise of household with more income, better household relationship, strong community economy and community members are content.

5) Procedures that affect the groups' operation outcomes comprise of community knowledge and knowledge promotion for utilization, marketing, accessing production factors, communication that enables sustainable awareness (i.e. branding, making goods and products memorable), administration (i.e. operation planning).

3. Research outcome on opinions on sustainable grassroots economic development policy through lesson extraction from groups in a community working on grassroots economic development on processed agriculture, community tourism, community industry as follows:

Processed Agriculture

1. External environment factors comprise of 1) Policies and measures on promoting community enterprise to drive grassroots economy and supporting and accessing capital sources; 2) public sector agencies (ex. Community Development Department, provincial industry offices, provincial commercial offices, Food and Drug Administration (FDA)) providing support on goods standard and product development, marketing, community product distribution and research and development; 3) technology has a role in online public relations and online marketing.

2. Internal factors comprise of 1) community capitals such as cultural capital, local natural resources capital; 2) community leaders have roles in group administration; 3) community networking, groupings within the community with specific roles of exchanging knowledge as well as production and marketing collaboration; 4) development of activities, having knowledge and skill in product development, learning and transfer of knowledge to the community.

3. Operation procedures comprise of 1) accessing production factors, availability of local resources, raw materials and workforce; 2) receiving knowledge, local wisdom, community learning process and knowledge promotion from external agencies to enable product development and innovation; 4) administration, coordination, public relations, marketing, branding, goods trade center, learning enter.

4. Operation outcomes comprise of 1) creating jobs and occupations, creating income for community members; 2) strong community economy, income-based capital and savings, community working capital, help and support within the community.

Community Tourism

1. External environment factors comprise of 1) policies and measures on promotion, promoting community enterprise in driving grassroot economy and policy on community tourism; 2) supporting agencies such as Community Development Department, Department of Industry Promotion, Bank for Agriculture and Agriculture, Local Administrative Organization (LAO), private agencies; 3) Education institutes have roles in providing knowledge, research and community data studies, and creating databases; 4) community tourism trend and community livelihood.

2. Internal factors comprise of 1) community capital, cultural capital, community livelihood, natural resources and environment capital; 2) community leaders have roles in driving forward the community, act as knowledge provider and providing sacrifice, have creative ideas and positive visionary; 3) community networking, collaborative networking in community activities, activity expansion, activity development; 4) activity development, product development through local wisdom, community culture and community resources.

3. Operation procedures comprise of 1) accessing production factors, availability of natural resources, culture capital, livelihood capital and human resources capital, local expert; 2) creating community knowledge, supporting and promoting knowledge on community tourism, servicing, homestay, tourism activities and local capital-based community products, 2) community product, goods production, tourism activities, community learning sources, information publication and learning and sharing.

4. Operation outcomes comprise of 1) increase in household income due to community activities and community products; 2) strong community economy, gaining income, saving money, and availability of capitals; 3) relationship of community members regarding public activities, groupings, role distribution, help and support, and love toward one's hometown; 4) community enterprise, savings, and community welfare fund.

Community Industry

1. External environment factors comprise 1) policies and measures on promotion, development of capabilities to compete in knowledge-based industry, creativity and local wisdom as well as support of source of money; 2) supporting agencies such as public sector (i.e. Community Development Department, Department of Industry Promotion, Education Institute and business sector).

2. Internal factors comprise of 1) community capital, culture capital, resource capital, human capital; 2) group administration, exchanging ideas, planning; 3) community network, community activity network such as community enterprise network, community tourism network, operation network, and marketing network; 4) activity development, applying technologies, creating product standards, product development.

3. Operation procedures comprise of 1) accessing production factors, availability of tools, raw materials and local resources; 2) knowledge, transfer of knowledge from previous generations, learning and developing, creativity resulted from community knowledge; 3) creating communication, awareness and public relations, online public relations, participating in goods trade shows, online marketing, distributing to field study guests and OTOP centers.

4) Operation outcomes comprise of 1) households have income, income from products, employment, selling raw materials for goods production; 2) strong community economy, community members have income, enabling working capital, less dependent of external factors; 3) community enterprise, dividends from groups' income, compensations, savings, and group member insurance.

Proposal

The following proposal on guideline that would promote sustainable grassroots economic development and proposal on utilizing research outcome is based on the research on the opinions on sustainable grassroots economic development policy.

Part 1. Proposal on guideline that would promote sustainable grassroots economic development

The following is the proposal on guideline that would promote sustainable grassroots economic development for local processed agriculture, community tourism and community industry.

Local Processed Agriculture

Promoting and supporting grassroots economic development for local processed agriculture comprises of the following guidelines:

1. Promoting external environment factors comprise of 1) policies on development and promotion from public sector; 2) innovation research and development; 3) business knowledge promotion; 4) economy-stimulating activities.

2. Promoting internal factors comprise of 1) community leaders; 2) community capitals; 3) local product development.

3. Promotion of operation procedures comprises of 1) sustainable awareness communication; 2) administration; 3) knowledge and knowledge utilization.

4. Setting goals for operation outcomes comprise of 1) creating jobs and income in the community; 2) promoting relationship among households and community; 3) strong community economy; 4) community members are happy.

Community Tourism

Promoting and supporting grassroots economic development for tourism community comprises of the following guidelines:

1. Promoting external environment factors comprise of 1) policies on development and promotion from public sector agencies, education institutes and private sectors; 2) innovation research and development; 3) promotion of knowledge; 4) environment promotion and preservation; 4) tourism community trends.

2. Promoting internal factors comprise of 1) community leaders; 2) community capitals; 3) community networks; 4) expanding and development activities.

3. Promotion of operation procedures comprises of 1) production factors; 2) sustainable awareness communication; 3) development of activities and community products; 4) knowledge and knowledge utilization.

4. Setting outcome goals comprise of 1) creating income in the community; 2) promoting household and community relationships; 3) strong economic community; 4) community members are content.

Community Industry

Promoting and supporting grassroots economic development for community industry comprises of the following guidelines:

1. Promoting external environment factors comprise of 1) policies on development and promotion from public sector and private sector agencies; 2) innovation research and development; 3) promotion of knowledge, local wisdom and local experts; 4) promotion of product development and innovation.

2. Promoting internal factors comprise of 1) community leaders; 2) community capitals; 3) community participation.

3. Promotion of operation procedures comprises of 1) accessing production factors; 2) marketing; 3) knowledge and knowledge utilization.

4. Setting outcome goals comprise of 1) creating jobs and income in the community; 2) strong economic community; 3) community welfare.

Part 2. Proposal on research outcome utilization

Grassroots economic development through the strengthening of community economy and the capability to compete and sustainably self-reliance leading to eradicating poverty, disparity and inequality. As such, this research proposes the following research utilization approaches that would enable sustainable grassroots economic development.

1. Community capability development

Community capacity development by education institutes in collaboration with the community by way of gathering community data, community knowledge, community learning process and community innovation. Such data will serve as a database for community capacity development and enables future community economic developments.

2. Community Empowerment

To enable community empowering, agencies from public sector, private sector and local administrative organization have the role in developing knowledge and skills to empower the community in developing its economy sustainably.

3. Community Learning Process Promotion

In order to promote community learning process, the community needs to be stimulated, promoted and supported to enable learning process, learning process development and learning components (i.e. providing knowledge, supporting community knowledge, set up discussion forum, creating a space for community learning, set up community learning center or information center to gather community's historical records, wisdoms and crucial information) that serves as a base for driving forward community economic development that results in the creation of strengthened community economy.

4. Community Knowledge Promotion

Promoting community knowledge by searching for any existing knowledge in the community. Such knowledge is then gathered and distributed for further development and adaptation. This is going in line with gaining addition knowledge on administration, technology and research.

5. Development of community economy mechanism

The development of community economy mechanism is done by developing the capacity of community leaders, groups and networks into a integral mechanism for grassroots economic development moving forward.